

Szintén figyelemre méltó az e területre irányuló kutatások rövid és viharos története, amely egyáltalán nem volt mentes a hibás kalkulációktól, helytelen értelmezésektől és politikai befolyásolt-ságtól. A cikk felülvizsgálja a nagyfokú hivatkozatlanság jelenségét a tudományos kommunikáció rendszerében, majd – mintegy esettanulmányként – a könyvtár- és információtudomány területén, ahol a szóban lévő cikkek aránya nem kevesebb, mint 72 százalék.

(Autoref.)

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Általános kérdések

97/237

SCHWUCHOW, Werner: Die Rolle des Staates in der Informationsgesellschaft. Reflektione zu Thesen von Nick Moore zu verschiedenen Ansätzen nationaler Informationspolitiken heute = Nachr.Dok. 48.Jg. 1997. 1.no. 37-43.p.

Az állam szerepe az információs társadalomban. Reflexiók Nick Moore téziseire a mai információpolitika egyes tételeivel kapcsolatban

Nick Moore előadása 1996. október 23-án Grazban, a 48. FID-konferencián hangzott el. Részle-

tes ismertetését lásd a Könyvtári Figyelő 1997. 4. számában

Információs társadalom; Tájékoztatási politika

A tanulmány különböző országok információpolitikáinak véleményét veti egybe, számos dokumentumra támaszkodva, mindenek előtt azonban Nick Moore angol információpolitikai szaktanácsadónak 1996 októberében a FID Grazban tartott konferenciáján elhangzott beszédére építve. Azt vizsgálja, hogy a politikusok hogyan képzelik el a jövő információs társadalmát, mit várnak tőle, mi az, ami elvárásaikban közös, és mi az, ami elképzeléseikben karakterisztikusan eltér egymástól.

Nemzetközi könyvtárügy

Lásd 246, 258

Nemzeti könyvtárügy

97/238

KUZ'MIN, E.I.: O politike Ministerstva kultury RF v oblasti bibliotek = Naučn.Teh.Bibl. 1997. 1.no. 12-26.p.

Az Oroszországi Föderáció Kulturális Minisztériumának politikája a könyvtári területen

Könyvtárpolitika

A könyvtárügyi konferenciák hatására általában történtek változások az orosz könyvtárak életében (pl. az 1993. évi tulai konferencia után terjedt el a CD-ROM-használat, az 1995. évi, Rosztov-na-Donuban rendezett konferencia után született meg az orosz *Books in Print*), de tevékenységükre manapság jobban hatnak a külső körülmények.

Ma Oroszországban 20 nagysebességű adatátviteli hálózat működik, a telekommunikációs szolgáltatások piaca telített, az információs források fizikailag elérhetők. A magas díjak miatt a könyvtárak nem tudják igénybe venni a hálózati szolgáltatásokat.

Lassan halad a könyvtárakban őrzött információ digitalizálása, s bár vannak jelentős eredmények is e téren (pl. az orosz nemzeti bibliográfia és az orvosi bibliográfia CD-ROM-ra vitele, vagy a *Griboedov* teljes életművét és a róla szóló kritikai irodalmat tartalmazó, előkészületben lévő optikai lemez), a fejlett országoktól való lemaradás ütemét nem tudják lassítani.

A könyvkereskedelem lassan talpra áll, fejlődik az orosz *Books in Print* rendszere, amely néhány év múlva legjobb információs eszköz lesz a könyvtárak állománygyarapításához. Életbe léptették a firenzei konvenció néhány rendelkezését, amely nyomán a könyvek, időszaki kiadványok, hangfelvételek kivitele és behozata vámmentes, de a többi dokumentumtípusé (pl. film, diafilm, mikrofilm) nem az.

A könyvtárakat sújtó külső, negatív tényezőknek egy gyökerük van: a pénztelenség. A pénzihiánynak egy-egy régióban gyakran szubjektív okai vannak: a helyi szervek hibás kultúrpolitikája, a könyvtárak alulmaradása a források elosztásáért folytatott harcban, ügyetlenségük vagy érdektelenségük a vállalkozásokban.

1995-ben felmérést végeztek az általános tudományos könyvtárakban: a válaszoló 62 régió közül csak 21-ben nőtt a beszerzett könyvek száma az 1994. évi gyarapodáshoz képest, 30 területen csökkent (van, ahol a felére). A különbségek nem függenek össze a régió földrajzi és gazdasági helyzetével, az eltérések okozója a régió kultúrpolitikája. A kulturális minisztérium fő feladata ennek a befolyásolása.

Eltérések vannak a könyvtárak között a költségvetési források felhasználásában is: különbözik a gyarapítási keret felosztásának aránya az egyes dokumentumtípusok között, eltérően tervezik a könyvtár számítógépesítését (pl. a cédulakatalógusok konverzióját).

A jelenlegi, koordinálatlan helyi kormányzati és fenntartói intézkedések helyett országos hatáskörű könyvtárpolitikára van szükség, amely kormánydokumentumban testet öltve, a teendők összehangolásával és a pénzügyi források köz-

pontosításával meghatározza az általános feladatokat. Annak ellenére kaotikus a helyzet, hogy 1995-ben, széles körű szakmai viták után meghatározták a könyvtárügy modernizálásának prioritásait: 1) a könyvtárak informatizálása, új információs technológia bevezetése a könyvtárakba, elektronikus adatbázisok kiépítése és használata, a LIBNET hálózat kiépítése; 2) a könyvtárak állománygyarapítása a piaci körülmények között, a *Books in Print* létrehozása; 3) állományvédelem; 4) az orosz könyvtárak koordinált fejlesztése és bekapcsolásuk a nemzetközi információcserébe; 5) a könyvtárügyet szabályozó normatív és jogi dokumentumok kidolgozása.

A könyvtárak gépesítésének nemcsak szakmai, hanem politikai jelentősége is van, tekintve, hogy a decentralizálás és a regionális önállóság növekedése mellett az információs kapcsolatokat elsősorban a gépi könyvtári hálózatok biztosíthatják. Az országos könyvtári gépi hálózat megvalósítására indították a LIBNET programot, amelynek fő feladatai: hálózati kapcsolatok kiépítése a könyvtárak között, együttműködés a katalogizálásban, hozzáférés biztosítása a globális információs hálózatokhoz, pl. az Internethez, a cédulakatalógusok retrospektív konverziója és adatbázisok építése, az orosz könyvtári adatbázisok szolgáltatása az Interneten. A LIBNET program irányítására a kulturális minisztérium ágazatközi szakértői tanácsot alakított a legnagyobb könyvtárak vezetőiből és főmunkatársaiból. A tanács többféle alprogramot indított el:

1) Koncepció kidolgozása az orosz könyvtárak gépi hálózatának létrehozására, 2) A bibliográfiai adatcsere nemzeti formátumának kidolgozása (a UNIMARC alapján), 3) Osztott katalogizálási központ létrehozása (az OCLC mintájára), 4) Oroszországi könyvtárak bekapcsolása az Internetbe. A kulturális minisztérium e programok finanszírozása mellett a helyi könyvtári hálózatok kiépítésére, illetve az Orosz Könyvkamara adatbázisának elérhetővé tételére már korábban megindított fejlesztések pénzügyi támogatását is folytatja. Nagy hangsúlyt helyez a CD-ROM-on lévő adatbázisok és kiadványok használatára, mert ezek némileg pótolják a még hiányzó hálózati kapcsolatokat. A finanszírozás érdekében tárgyalásokat kezdtek nemzetközi szervezetekkel és alapítványokkal: az Unescoval, az Európa Tanáccsal, a Soros Alapítvánnyal stb.

Minden erőfeszítés ellenére a helyzet a következő: az orosz könyvtárak az elégtelen vagy rossz technikai ellátottságuk miatt el vannak vágva a könyvtárakban és információs központokban felhalmozott információs gazdagságtól. A gépesítés lassú üteme tovább növeli Oroszország lemaradását a fejlett országoktól. A legélesebb probléma a nem kielégítő állománygyarapítás. Pozitívum, hogy a *Books in Print* révén a kiadók, a könyvkereskedők és a könyvtárak közös információs rendszere alakulhat ki (feltéve, hogy a könyvtárak is elérik a számítógépes hálózatokat).

A korszerű információs technológia bevezetése mellett egyelőre elhanyagolt, de fejlesztendő terület az állományvédelem, a régi és értékes könyvek konzerválása és restaurálása. Programot dolgoznak ki a kulturális örökség részét képező könyvek megmentésére. Fejleszteni kell a könyvtári vagyónvédelmet (lopásgátló berendezések beállításával) és a tűzvédelmet is.

A minisztérium folytatja a könyvtárügyi jogi szabályozását is, pl. 1995-ben dolgozta ki a kötelező példány-szolgáltatásról szóló rendeletet.

A könyvtárügyi gondjainak megoldásában a szakma egyetértésére kell törekedni, ezért a minisztérium a formálódó könyvtáros egyesülettel való együttműködésre is számít.

(Rácz Ágnes)

97/239

KULIKOVA, L.: Garantii svobodnogo dostupa k informaciam = Biblioteka. 1996. 10.no. 24-27.p.

Oroszország: az információkhoz való szabad hozzáférés garanciái

Hozzáférhetőség; Közéleti tevékenység; Tájékoztatási politika

A piacgazdaságra és a demokráciára történt áttérés a könyvtárügy további „mozgásformáit” is meghatározza a felettébb más és más regionális előfeltételekkel rendelkező országban. Az

Oroszországi Föderáció újkeletű könyvtári törvénye egyfelől, az 1995. évi ugyancsak föderális szintű önkormányzati törvény pedig másfelől egyértelműen szögezi le a könyvtárügy preferált, az állampolgári tájékozottság biztosítása szempontjából elengedhetetlen működtetését és fejlesztését.

Most jött el az ideje annak, hogy érvényt kell szerezni a deklaratív kijelentéseknek. Miközben több kormányzóságban (pl. az asztrahániban, orenburgiban és tomszkiban) aggasztó jelenségek is tapasztalhatók a könyvtárak regionális és helyi kezelésében, a régiók többségében elfogadott dokumentumok megfelelően védik és támogatják a könyvtárak működését.

A regionális dokumentumokra (működtetési és fejlesztési tervek) jellemző az a törekvés, hogy finanszírozási normatívákat határozzanak meg a különféle funkciójú és hatókörű nyilvános könyvtárak számára. Ez mindaddig helyes törekvés, amíg az egyes régiók eltérő településszerkezeti feltételeit veszik tekintetbe ezek a tervek, ám központi direktívák (ajánlások) hiányában a bennük biztosításra előirányzott források nagyságrendjei a kívánatosnál nagyobb mértékben különböznek egymástól.

Ezért – kiindulva a könyvtári törvény állami felelősségeinek konkretizálásából – keretszerűen szükség van bizonyos működtetési és fejlesztési normatív ajánlások kimunkálására és közzétételére. Ezeknek az ajánlásoknak egyaránt tartalmazniuk kell a városi és a falukörzeti könyvtártelepítési tudnivalókat, illetve meghatározott könyvtári nagyságrendekhez meghatározott szolgáltatásformákat kell hozzárendelniük. Mindezt egyértelművé tenné az egyes könyvtárak helyzetét, s ennek köszönhetően a könyvtári regisztráció alkalmával (ezt a kötelezettséget a könyvtári törvény írja elő) ellenőrizni lehetne, hogy egy-egy adott könyvtár megfelel-e azoknak a paramétereknek, amelyek elérését számára a központi irányelvek ajánlásainak figyelembevételével a regionális működési és fejlesztési tervek megszabták. Sőt: a fenntartótól számon lehetne kérni mulasztásait.

A cikk által javasolt tennivalók elvégzése nyomán fokozatosan megteremtődnek az országosan szabad információhasználat garanciái.

(Futala Tibor)

97/240

RISKO, Andrej: Možnosti systémového riešenia národného knižničného systému = Kn.Inf. 29.roc. 1997. 2.no. 53-59.p.

Res. angol, német és orosz nyelven

Szlovák Köztársaság: lehetőségek a nemzeti könyvtári rendszer rendszerszerű megoldására

Könyvtári rendszer -országos

A fejlett országokban működő könyvtárak korántsem csak a saját primer és szekunder forrásokat tartoznak a használó rendelkezésére bocsátani, hanem az összes többi hazai és külföldi könyvtár erőforrásait is. Az információs központként is megerősödött könyvtárak társadalmi funkciója, azaz a használók kulturális, tájékoztatói, kutatási és művelődési igényeinek és szükségleteinek megfelelő dokumentum- és információellátás, nemhogy halványodott volna, hanem éppen ellenkezőleg: még frappánsabbá vált. Mindez a könyvtárak rendszerelvű működésének köszönhető, amelynek mind tökéletesebbé válásához a látványosan fejlődő számítógépi és távközlési technika biztosítja az előfeltételeket.

Most az átalakuló Szlovákiában is ideje „letenni a garast” a könyvtárak rendszerelvű működésének megtervezése, majd eszerinti működése érdekében. A nemzeti könyvtári rendszert olyan bonyolult, nyílt és decentralizált rendszernek kell felfogni, amelyben alkotó, végrehajtó és felhasználó könyvtári tevékenységek mennek végbe. Ezeket összefoglalóan könyvtári szolgáltatásoknak nevezzük.

A rendszeren belül a lehető legpontosabban kell definiálni a rendszer összetevőit, struktúráját, funkcióit, integrációját, azokat a könyvtári folyamatokat, amelyek lejátszódnak benne, továbbá a rendszer központja (ez nem lehet más, mint a nemzeti könyvtár) és a tagjai közötti kommunikációt, a rendszerhez szükséges technológiát és a könyvtáraknak a jelen helyzethez vezető történetét.

Mivel a rendszer, mint már szó volt róla, nyílt és decentralizált, megvalósításához előfel-

tételként kell kezelni irányításának koordinatív és kooperatív alapon történő működtetését. Ezen belül az alapvető elemeket a tervezési, szervezési és egyeztetési elemek teszik ki. Mindennek következtében a rendszerben (természetesen) önkéntes alapon részt vevő könyvtárak közötti kommunikáció fokozódik és felgyorsul a „kor színvonalára”, azaz a számítógépi hálózat által lehetővé tett „sebességre” kapcsol.

Az ekként működő rendszerben elmélyül az integráció, amely elősegíti az egyes könyvtárak munkájának rangemelését is, tehát az egyedi és az összérdek szerencsés találkozását valósítja meg. (Az integráció „játékszabályait” be nem tartó könyvtárak viszont saját szolgáltatásaik színvonalát illetően is „póruul járhatnak”.)

(Futala Tibor)

97/241

Suomi tietoyhteiskunnaksi-ohjelman avustukset yleisillekirjastoille = Kirjastolehti. 88.vuo. 1996. 6.no. 192.p.

A „Finnországból információs társadalom” elnevezésű program támogatása a közművelődési könyvtáraknak

Információs társadalom; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A finn oktatási minisztérium szétosztotta az 1996-os költségvetésben biztosított 10 millió márkát a könyvtárak információs hálózatának fejlesztésére. A tartományi szakértők díjazására és továbbképzésére 18 folyamodványra 3 773 500 márkát hagytak jóvá. A kistelepülések készülékbeszerzésére 1 181 900 márkát osztottak el 49 kérelmező között (összesen 55 volt a pályázók száma). Egyéb, a hálózati kapcsolatok fejlesztését vagy elindítását célzó pályázatokra (164) 5 045 600 márkát biztosított a minisztérium. A pályázatok közül előnyben részesítették azokat, amelyekben a könyvtár és az iskola közösen kérte a támogatást, ill. amelyek a könyvtárak közti hálózati együttműködést célozták meg. Nem vették figyelembe viszont azoknak a településeknek a kérelmét, amelyek az információs

hálózat fejlesztésére frissen kaptak vagy fognak kapni EU-támogatást.

(Sz. Nagy Lajos)

97/242

RAPTIS, Paschalis – SITAS, Anestis: Academic libraries in Greece: a new perspective = Libri. 46.vol. 1996. 2.no. 100-112.p. Bibliogr.

A görög felsőoktatási könyvtárak és fejlődési lehetőségeik

Általános helyzetkép; Felsőoktatási könyvtár

A szerzők megvizsgálják a görög egyetemi könyvtárak jelenlegi helyzetét. Röviden bemutatják az egyes felsőoktatási intézményeket és könyvtáraikat, s ismertetik az állománygyarapítás, a személyzet és a feldolgozás rendszerét, az alkalmazott bibliográfiai szabványokat, az automatizálás és a retrospektív konverzió állapotát. A cikk végül egy általános áttekintést ad a görögországi felsőoktatásról és az egyetemi könyvtárakról, a fejlesztendő területekről, majd a függelékben vázaltszerűen bemutatja az országban használt számítógépes könyvtári rendszereket.

(Autoref.)

97/243

HAIDER, Syed Jalaluddin: Libraries and library agencies in Pakistan. Part 1-2 = Libri. 46.vol. 1996. 3.no.; 4.no. 159-167; 209-216.p. Bibliogr.

Könyvtárak és könyvtárügyi szervek Pakisztánban, 1-2.rész

Könyvtári rendszer -országos; Könyvtárügy

A cikk a pakisztáni könyvtárak és könyvtárügy eredetével és fejlődésével foglalkozik. A független Pakisztánban a könyvtárügy tervezés és nemzeti könyvtár nélkül fejlődött. A Nemzeti Könyvtár 1993-ban nyílt meg, s – bár rendszeretlenül – a pakisztáni nemzeti bibliográfia 1962 óta megjelenik. Évente 1000-1300 könyvet ad-

nak ki. Könyvtári törvény nincs. A helyi intézmények által fenntartott 281 létező közkönyvtár lehangoló képet mutat. Az erőforrások, a szervezet és a szolgáltatások tekintetében az egyetemi könyvtárak a legfejlettebbek. A kb. 500 főiskolai könyvtár helyzete nem kielégítő. Az iskolai könyvtárak fejlődése éppen csak hogy megindult; a szakkönyvtárakban megkezdődött az átterés a hagyományos szervezetről a korszerű technológiákra. A számítógépes információelőkészítés és -szolgáltatás kezd teret nyerni. Az ország hat posztgraduális könyvtáros iskolájából évente kb. 200 diplomás könyvtáros kerül ki. A Könyvtáros Egyesület nem tudott hatékony vezető szerepet betölteni.

(Autoref.)

Lásd még 245, 262, 341

Központi szolgáltatások

97/244

SCHÖLLER, Rainer – STRAUB, Ursula: Der Bayerische Zentralkatalog: Bestandsaufnahme in einer Zeit des Umbruchs = Bibl.Forum Bayern. 25.Jg. 1997. 1.no. 55-61.p.

A bajor központi katalógus: feldolgozó munka a változások időszakában

Felmérés; Könyvtárközi kölcsönzés; Központi katalógus

A bajor könyvtárak könyv- és folyóiratállományát a könyvtárközi kölcsönzés céljából három nagy központi katalógusrendszer tárja fel:

- az 1840 előtt megjelent művek adatai CD-ROM-on férhetők hozzá, ill. számítógépen keresztül kereshetők a Bajor Könyvtárszövetség katalógusából (BVB-Kat),

- az 1841-1981 között megjelent műveket a Bajor Állami Könyvtár keretében működő Bajor Központi Katalógus (BZK) tárja fel hagyományos cédulaformában,

- az 1982 óta megjelent műveket a Bajor Könyvtárszövetség (BVB) megbízásából folya-

matosan feltárják számítógépes formában, ezek a Szövetség adatbankján keresztül közvetlenül elérhetők, de a Bajor Állami Könyvtár lokális hálózatán át is hozzáférhetők.

A Bajor Központi Katalógus szerepe a számítógépes nyilvántartás (BVB-Kat) kialakítása óta jelentősen korlátozódott. Ennek szervezeti konzekvenciáit is levonták: 1990 óta már nem önálló egységként működik, hanem az olvasószolgálati részleg munkacsoportjaként, és ugyanattól az évtől kezdve felhagytak a cédula-katalógus továbbépítésével is. Elsődleges feladat jelenleg a könyvtárközi kérések kielégítésében ill. továbbküldésében való részvétel. A Bajor Központi Katalóguson átfutó könyvtárközi kérések száma 1982-1995 között 23%-kal csökkent, elsősorban a közvetlen rendelések elterjedése miatt. 1995-ben 205 ezer kérést dolgoztak fel, s ezzel a mennyiséggel még mindig a második helyen állnak Németországban. 1996 nyarán kéthetes forgalmuk adatait részletesen is elemezték. Ez idő alatt 4417 könyvtárközi kérést kaptak; Bajorországból 893, más német tartományból 3173, külföldről pedig 351 kérés érkezett. Időbeli megoszlás:

- 1841 előtti műre vonatkozott 286 kérés (6,5%),
- 1841-1981 közötti műre vonatkozott 2093 kérés (47,4%),
- 1982 utáni műre vonatkozott 2038 kérés (46,1%).

Meglepő, hogy a kérések csaknem fele olyan műre irányult, melyet a számítógépes feltárás következtében közvetlenül is lehetett volna kérni. Ezeknek a kéréseknek csak egy része érkezett olyan kisebb közművelődési könyvtárból, ahol nincs mód online keresésre, más részük viszont sajnálatosan olyan bajor tudományos könyvtárból jött, melyek a Bajor Könyvtárszövetség katalógusával online összeköttetésben állnak. Az ilyen kéréseket a Bajor Állami Könyvtár Központi Katalógusa a tervek szerint a jövőben feldolgozatlanul vissza fogja küldeni a kérő könyvtárnak.

A német könyvtárügy egyik fő törekvése jelenleg a dokumentumhoz jutás útjának rövidítése és gyorsítása. Ezt a célt szolgálja a SUBITO rendszer, mely révén a használó a dokumentumot közvetlenül az azzal rendelkező könyvtártól rendelheti meg, megfelelő díjtétel fe-

jében. Ezzel párhuzamosan a dokumentumok hagyományos, kétlépcsős útját is gyorsítani akarják. A Bajor Állami Könyvtár e célból munkaszervezeti változásokat szervez az olvasószolgálatában. A kéréseket közvetlenül a raktárba irányítják, ahol a kért cikkmásolatokat azonnal kinyomtatják. A másolatokat faxscanner-rel továbbítják, ha a kérő könyvtár rendelkezik G4 típusú faxkészülékkel, (mint pl. valamennyi bajor egyetemi könyvtár.) A monográfiák kiszállítását a könyvtárakba a könyvtár autószolgálat végzi, gyorsan és kedvezményes áron.

A Központi Katalógus dolgozói arra törekednek, hogy az általuk továbbküldött kérések lehetőleg közvetlenül a dokumentummal rendelkező könyvtárhoz kerüljenek, és ne újabb irányító központhoz. A könyvtárközi kölcsönzés terén a mind átfogóbb hálózatokra kiterjedő számítógépes feltárás hatalmas munkaerő kapacitást fog felszabadítani, a dokumentumhoz jutást pedig rendkívüli mértékben meg fogja gyorsítani.

(Katsányi Sándor)

97/245

STERBOVÁ, Jaroslava: Návrh meziknihovnich sluzeb v CR (30.10.1996) = Ctenár. 49.roc. 1997. 1.no. 9-10.p.

Javaslat a Cseh Köztársaság könyvtárközi szolgáltatásaira (1996. 10. 30.)

Együttműködés -belföldi; Központi szolgáltatások

Az előzetesen közzétett könyvtárközi szolgáltatási javaslatból előbb-utóbb olyan irányelvnek kell születnie, amely az országon belül valamennyi könyvtár számára kötelező. A benne foglaltak igazodnak a nemzetközi normákhoz és ajánlásokhoz. Értelmezésében a könyvtárközi szolgáltatások (nevezetesen a könyvtárak között megvalósuló tájékoztatás, kölcsönzés, másolat-szolgáltatás és adatátvitel) célja az UAP megvalósításában való részvétel.

A javaslat tengelyében a könyvtárközi kölcsönzési szabályok állnak. Ezek szerint a belföldi könyvtárközi kölcsönzésben valamennyi cseh-országi könyvtár részt vesz. A nemzetköziben is, de azzal a bővítménnyel, hogy benne a nemzeti

könyvtárral mint a belföldi és nemzetközi könyvtárközi szolgáltatások nemzeti központjával az élen több vezető könyvtár garanciális közvetítése érvényesül. A belföldi könyvtárközi kölcsönzés alközpontjai az állami tudományos (regionális) könyvtárak.

Elvileg kimondatik: a belföldi kölcsönzés ingyenes, a külföldi térítéses. És – természetesen – a másolat- és adatbázis-szolgáltatásért is fizetni kell. (Hogy mennyit, az nincs benne a javaslatban.) A folyamatokhoz egyen-nyomtatványokat kell használni, de az elektronikus eszközök igénybevétele is (utólagos úrlapos bizonylat mellett) lehetséges.

A kérési folyamatban az ismert lelőhelyre való közvetlen irányítás, a regionális és a nemzeti központokhoz való küldés egyaránt lehetséges. A teljesítésben a dokumentum vagy másolatának megküldése szerepel. A javaslat a további vélt vagy tényleges lelőhelyre küldés és a „vissza a feladónak” gyakorlatát is megengedi. A visszaküldés a nem teljesíthető kérések esetén játszik szerepet. A javaslat kimondja, hogy nem kell könyvtárközileg kölcsönözni az 1800 előtt (esetenként az 1945 előtt) kiadott könyveket, a kézikönyvtári anyagot, a legújabb irodalmat, a folyóiratokat és az újságokat.

A javaslat a nemzeti könyvtár számára jogot biztosít arra, hogy előírja: milyen adatokat kell a könyvtáraknak a könyvtárközi forgalomról vezetniük, illetve évente összegyűjtse és feldolgozza ezeket az adatokat.

(Futala Tibor)

Lásd még 247

Együttműködés

97/246

SRAJBERG, A.L.: Proekt sozdaniâ seti rossijskih informacionno-bibliotečnyh i analitičeskikh centrov za rubežom – novyj etap v razvitii meždunarodnogo professional'nogo sotrudničestva v bibliotečno-informacionnoj sfere = Naucn.Teh.Bibl. 1997. 1.no. 26-38.p.

Külföldi orosz tájékoztatási-könyvtári és elemző központok hálózata létrehozásának terve: új szakasz a nemzetközi szakmai együttműködés fejlesztésében a könyvtári-tájékoztatási szférában

Együttműködés -nemzetközi; Külföldön fenntartott könyvtár; Tájékoztatási hálózat; Tájékoztatási intézmény

Az 1990-es évektől kezdve erősödtek a nyugati országok gazdasági-kereskedelmi kapcsolatai Oroszországgal. Politikusaik, tudósaik, egyetemistáik rájöttek, hogy az ország történelmének, hagyományainak, gazdasági-társadalmi helyzetének ismerete nélkül nehéz a kapcsolat-teremtés és együttműködés. Bár az információs, könyvtári és oktatási kapcsolatok erősödnek, az információkhoz és az elsődleges forrásokhoz való hozzájutás nehéz. Ezt a feladatot nem tudják ellátni a külföldön működő orosz gazdasági, kereskedelmi, diplomáciai szervezetek, sőt az Oroszországban is egyre jobban elterjedő Interneten keresztül sem valósul meg az országról szóló objektív tájékoztatás.

A nyugati országokban olyan információs hálózatot kívánnak kiépíteni, amely központjain keresztül angol vagy más idegen nyelvű fordításokkal, kommentárokkal kiegészített dokumentumokat, adatbázisokat, bibliográfiákat, szemle- tanulmányokat és egyéb információs anyagokat szolgáltatnak, a nemzetközi szabványoknak, formátumoknak, osztályozási rendszereknek megfelelő formában. Cég- és termékinformációt, üzleti, jogi információt is nyújtanak. A központok szervergépei a gyors nyugati adatátviteli csatornákon keresztül kapcsolódnak majd az oroszországi szerverekhez.

A tájékoztatási eszközök önmagukban nem elegendőek, meg kell szervezni a dokumentum-ellátást is a külföldi orosz központokban: a könyvtárközi kölcsönzést és a dokumentumszolgáltatást, sőt az orosz kiadványok terjesztését is (pl. folyóirat-előfizetéssel). A központnak szakirodalmi információt kell nyújtania témafigyelő szolgáltatás, analitikus szemlék, speciális információs csomagok (InfoPack) összeállítása for-

májában, illetve konferenciákat, kiállításokat, továbbképzéseket kell tartania könyvtári, kulturális és üzleti témákban.

Az információs központokat az orosz és a fogadó ország kormányzati szerveinek támogatásával kell létrehozni és fenntartani, és az oroszországi könyvtárakra, információs intézményekre, akadémiai és felsőoktatási intézményekre, illetve a magánvállalkozásokra kell támaszkodniuk.

Az első orosz könyvtári-információs központot az Egyesült Államokban nyitják meg. Ez nemcsak az amerikai érdeklődők (cégek, egyetemek, intézetek, könyvtárak, magánszemélyek) számára közvetíti majd az orosz információkat, hanem hozzáférést biztosít az oroszok számára az amerikai adatbázisokhoz és dokumentumokhoz, illetve segíti az amerikai információtechnológiai cégeket az orosz piacra való bejutásban.

A központok tervezésekor nemcsak a vezető orosz könyvtárak támogatását nyerték meg, hanem bevonták a volt Szovjetunió területén (elsősorban Ukrajnában, Belorussziában, Litvániában, Grúziában) működő nagykönyvtárakat is. Anyagi támogatást a központok csak a létrehozásukhoz kapnak, később önfenntartókká kell válniuk.

A különböző országokban működő központok hálózatát öt év alatt szeretnék teljesen kiépíteni.

A projekt első lépcsője az USA-ban működő központ létrehozása megfelelő számítógépes és távközlési technikával, hagyományos és gépi hordozón lévő információs apparátussal, kavifikkált személyzettel. WWW-szerver üzembehelyezésével biztosítják az oroszországi információk elérését, mégpedig az amerikai szabványoknak megfelelően és angol nyelven, rendszeresen frissítve az információkat. Széles körű reklám- és marketing-tevékenységgel kell a leendő központot a fogadó ország köztudatába bevinni.

A központok létrehozásához hét program kidolgozása és megvalósítása szükséges:

1) *Telekommunikációs program*: a központ Internet-kapcsolatának kiépítése és működtetése (WWW-szerver), az oroszországi adatbázisokhoz való hozzáférés biztosítása;

2) *Könyvtári program*: bibliográfiai adatbázisok cseréje, az orosz könyvtárak szolgáltatásainak közvetítése, devizás folyóiratok előfizetése oroszországi könyvtárak számára, tanulmányutak, közös szakmai konferenciák szervezése;

3) *Információs program*: az orosz adatbázisok szolgáltatása online, illetve a központokban másolatszolgáltatással, az információs anyagok összeállítása, angolra fordítása, szükség szerinti konvertálásuk;

4) *Képzési program*: egyetemi hallgatók, oktatók, szakemberek cseréjének megszervezése, az orosz oktatók munkavállalásának elősegítése a külföldi egyetemek nemzetközi fakultásain, orosz nyelvtanfolyamok szervezése a külföldiek számára, előadások, távoktatás szervezése;

5) *Üzleti információs program*: információszolgáltatás, üzleti partnerek keresése;

6) *Műszaki-technológiai információk cseréjének programja*

7) *Konzultációs program*: tanácsadás az Oroszországba utazó külföldiek számára.

A központok megszervezése három lépcsőben képzelhető el: először a két fél kormányai megállapodást kötnek a központ létrehozásáról, státusáról és működési rendjéről; a második szinten a projekt bázisintézményei (jelenleg az orosz műszaki könyvtár, a GPNTB és az idegen nyelvű könyvtár, a VGBIL) megállapodást kötnek azzal a bázisintézménnyel, amely a fogadó országban a szervezési munkákat végzi. A harmadik szinten – a központ létrehozása után – megállapodásokat kötnek az információkat igénylő, külföldi intézményekkel, illetve az információkat szolgáltató orosz intézményekkel.

(Rác Ágnes)

97/247

LYNCH, Clifford A.: Building the infrastructure of resource sharing: union catalogs, distributed search, and cross-database linkage = Libr.Trends. 45.vol. 1997. 3.no. 448-461.p.

A forrásmegosztás infrastruktúrájának kiépítése: központi katalógusok, osztott keresés, adatbázisok közötti kapcsolat

Adatbázis; Bibliográfiai számbavétel; Egybehangolt állományalakítás; Együttműködés -szakterületi; Gépi könyvtári hálózat; Központi katalógus

A hatékony forrásmegosztás olyan infrastruktúrát tételez fel, amelyben a használók mind

nyomtatott, mind elektronikus formában megtalálhatják a keresett információkat. Két fő változat ismert: a központi katalógusok, ill. a Z39.50 szabványra épülő osztott keresőrendszerek. A cikk megvizsgálja mindkét rendszer előnyeit és hátrányait, különös figyelmet fordítva a Z39.50 alkalmazásainak realizisztikus felmérésére. A szerző szerint a kétféle módszert egymást kiegészítőnek, s nem versenytársnak kell tekinteni. A cikk azokkal a technológiákkal is foglalkozik, amelyek a katalógusok és a referáló-indexelő szolgáltatások bibliográfiai információit összekapcsolják a primer dokumentumokkal – ilyen pl. az új Serial Item and Contribution Identifier (SICI) szabvány –, s így a forrásmegosztási infrastruktúrák kulcsfontosságú elemeinek tekinthetők.

(Autoref.)

Lásd még 268, 274

Jogi szabályozás

97/248

McMURDO, George: Cyberporn and communication decency = J.Inf.Sci. 23.vol. 1997. 1.no. 81-90.p. Bibliogr. 21 tétel.

A kiberpornó avagy a kommunikáció illentana. Jogi vita és sajtóháború az Internet útján terjesztett pornográfia körül

Jogszabály -más területről; Szakmai etika -rokon területen; Számítógép-hálózat; Szexuális kérdések -irodalomban; Tájékoztatás szabadsága

1996 február 1-én az Egyesült Államok Kongresszusa elfogadott egy törvényt a kommunikáció tisztességéről (Communications Decency Act, CDA), melynek célja az Interneten terjesztett pornográfia ellenőrzése, ill. – a „tisztességtelen” tartalmú anyagok betiltásával – a Hálózat biztonságossá tétele volt a gyermekek számára. Az ennek nyomán kialakult politikai vitára jelentős befolyással volt egy széles körűen bírált *Time* vezércikk a „kiberpornóról”, amely

egy, a *Georgetown Law Journal*-ben közölt cikkre épült. 1996. június 11-én egy háromtagú bíróság az American Civil Liberties Union és az Amerikai Könyvtáros Egyesület érveinek meghallgatása után a CDA-t alkotmányellenesnek minősítette az ún. First Amendment, az amerikai szólásszabadság törvénye alapján. A cikk a nem-jogi, szoftverek útján megvalósítható szűrés lehetőségeit is bemutatja. A World Wide Web konzorcium a böngészés, ill. a szűrő szoftverekkel történő azonosítás megkönnyítésére egy 0-4-ig terjedő minősítő skálát fejlesztett ki a Web-dokumentumok címkézésére, ahol 0-val a teljesen ártalmatlan anyagokat, 4-gyel pedig a legkeményebb pornográfát, erőszakot és durva nyelvezetet osztályozzák.

(Autoref.)

97/249

YOUNG, Sherry: Sexually-explicit materials via the Internet: ethical concerns for the library profession = J.Acad.Libariansh. 23.vol. 1997. 1.no. 49-50.p. Bibliogr. 7 tétel.

Nyíltan szexuális természetű anyagok az Interneten: etikai problémák a könyvtárosok számára

Cenzúra; Könyvtárhasználati szabályzat; Könyvtárosetika; Számítógép-hálózat; Szexuális kérdések -irodalomban

Minden használónak joga van erotikus képekben és hangokban gyönyörködni az Interneten, ám a másik használónak is joga van tiltakozni az ellen, hogy ilyesmivel zavarják elmélyedő munkájában. Nehéz az ellentét feloldása; mindenesetre célszerű úgy elhelyezni a terminálokat, hogy mindenki csak a maga előtt levőt lássa.

(Autoref.)

97/250

POROILA, Heikki: Kirjastot ja elektroninen tulevaisuus = Kirjastolehti. 89.vuo. 1996. 5.no. 152-153.p.

A könyvtárak, a szerzői jog és az elektronikus jövő

A referátum alapjául szolgált még ugyane szerző cikke a *Signum* c. folyóirat 1996. 8. számából (180-183.p.)

Elektronikus könyvtár; Szerzői jog

A digitalizáció és az elektronizáció megjelenésében az jelenti a valódi újdonságot, hogy – szemben a korábbi, könyvtárakban használható számítógépes adatbázisokkal – az információs hálózatok használati lehetősége immár a könyvtárakon kívül is megnyílóban van. E hálózatok további fejlődése tehát mindinkább kérdésessé teszi a könyvtárak szükségességét. A szerző nem hisz abban, hogy a könyvtár fölöslegessé válna, azt azonban vallja, hogy a fenti változás döntően megváltoztatja a könyvtárak tevékenységi területét.

Az elektronikus kiadványforma ellentmondásos újdonság a könyvtárak számára: nem biztos ugyanis, hogy ezek terjesztésében szükség lesz rájuk. Ha ti. a használatukért fizetnie kell az ügyfélnek a könyvtárban, semmi érdeke nem fűződik hozzá, hogy ne odahaza „lapozza” őket. Elképzelhető, hogy a könyvtárakra azok kiszolgálása marad, akiknek valamilyen okból nincs lehetőségük arra, hogy saját mikrogépükön ériék el a hálózatokat. Ám ezt is befolyásolni fogják a szerzői jogi törvények, amelyeknek a digitális hálózatokra történő alkalmazása terén igen lassú a haladás és sok a kétség (az ellenőrzés lehetősége, finanszírozás, a fejlődésből következő gyors elavulás kérdése stb.).

Alapvető követelmény azonban, hogy a jog birtokosai és a használók közt jelenleg meglévő egyensúlyt és az arra épülő bonyolult kulturális struktúrát az új törvények se ingathassák meg. Az információk szabad áramlásának és az állampolgárok információhoz jutásában megvalósuló egyenlőségnek a jogát nem szabad feláldozni a nemzetközi részvénytulajdonosok érdekei előtt meghajolva. A könyvtárosok tehát nem lehetnek e folyamat pusztá szemlélői. Szakértelmüket, jogi képviselőiket és szervezeteiket mozgósítva fel kell lépniük egy új, kiadók és használók

számára egyaránt méltányos jogi egyensúly érdekében.

A virtuális könyvtár egyébként, amelyet a jövő szimbólumává emelnek manapság, szép álmom, lehet is alakítgatni, megvalósulni azonban sohasem fog. Éppen a szerzői jogok felől nézve látszik irreálisnak az ábránd, amint ezt az európai Jukebox-projekt is bebizonyította. A pusztá kulturális akaratra vagy az információ szabad áramlásának elvére támaszkodva nem születnek meg az effajta virtuális szolgáltatások. A használathoz meg kell szerezni az engedélyt, és valakinek keményen meg kell fizetnie a használat jogát. Ezek nélkül olyan kicsire szűkül össze a virtuális szolgáltatások területe, hogy az már negatív módon lesz „alternatív”.

(Sz. Nagy Lajos)

97/251

POROILA, Heikki: Ajankohtaista tekilänoikeusrintamalta = *Signum*. 29.vol. 1996. 8.no. 183-186.p.

Időszerű hírek a szerzői jog területéről

Szerzői jog

A nem-hivatalosan 1995 óta működő finn könyvtárügyi szerzői jogi munkacsoport mostantól hivatalos kinevezéssel képviseli a terület központi szervezeteit nemzeti és nemzetközi szerzői jogi kérdésekben. A tiztagú testület a könyvtáros egyesületek (közművelődési, szakkönyvtári, zenei könyvtári, valamint a finnországi svéd könyvtárosoké), a nemzeti könyvtár és a Jogász Szövetség képviselőiből tevődik össze. Feladata a szerzői jogi kérdések figyelemmel kísérése, véleményezése, előterjesztések és állásfoglalások készítése, valamint ezek ismertté tétele a könyvtári és információszolgáltatási területen. Lehetőség szerint szerzői jogi konzultációs segítséget is nyújt a könyvtáraknak.

A munkacsoport 1996. október 16-án nyújtotta át az oktatási minisztériumnak azt a véleményezést, amelyet a WIPO (World Intellectual Property Organization) nevében kiadott három szerződéstervezetről készített. A szerzői jogoknak a digitális információs hálózatok világában

történő garantálását célzó, a berni egyezményhez csatolni tervezett póttjegyzőkönyvet elszürettek, a jelen pillanatban még nem időszerűnek minősítette a grémium, főként azt bírálva benne, hogy felborítja a jelenleg meglévő egyensúlyt, miután túlzott előnyben részesíti a jog birtokosát a használóval szemben. Ez történik mind a digitális adatközvetítésben technikai okból elkerülhetetlen, időleges másolásnak a kópiakészítéssel azonos elbírálása esetén, mind pedig abban a változtatási javaslatban, amely szerint a számítógépen történő megjelenítést ugyanúgy engedélykötelessé kívánják tenni, mint a színpadi előadást vagy a filmvetítést. A munkacsoport kimondja: az elektronikus kiadványokba történő betekintés és ezek kutatásának joga állampolgári jog, és szerzői jogi érvekkel nem lehet korlátozni – a nyomtatott dokumentumoktól eltérően – a használatukat. Felszólítják a minisztertanácsot, hogy a sorra kerülő WIPO-tanácskozáson határozottan lépjen fel a használók jogainak védelmében.

A szerzői jogi munkacsoport megfontolásra javasolja, hogy a könyvtári terület határozza el saját jogász alkalmazását. A kiválasztott személy tanácsadóként és konzulensként működne minden, jogi szakértelmet kívánó ügyben. Külön díjazás ellenében esetenként alkalmazhatná a szerzői jogi munkacsoport is, ahol részt venne állásfoglalások elkészítésében, s tanácskozáson is képviselné a területet a könyvtárosok mellett.

A Finn Könyvtáros Egyesület az Országos Szerzői Jogi Tanács állásfoglalását kérte abban a kérdésben, hogy módosítható volna-e a szerzői jogi törvénynek az a cikkelye, amely minden videófelvételt filmnek minősít. A módosítást azért szorgalmazza az Egyesület, mert az átminősített felvételek egyrészt felszabadulnának a beszerzési korlátozás alól, azaz szabadon választhatnák a könyvtárak a piacról az előnyösebb lehetőséget; másrészt pedig megszűnne a kölcsönzésük engedélyhez kötöttsége.

Szerzői jogi kalauzt jelentet meg 1997 elején a Finn Zenei Könyvtárak Egyesülete a szerzői jogi munkacsoport támogatásával. A mintegy 50 oldalas könyvecske végigtekint a szerzői jogi törvény könyvtári szempontból jelentős cikkeleit, tájékoztat a problematikus és módosításra szoruló részekről. Értelmezéseivel, gyakorlati

tanácsaival a kérdéssel kapcsolatba kerülő könyvtárosok mindennapi munkáját kívánja segíteni.

(Sz. Nagy Lajos)

97/252

VALAUSKAS, Edward J.: Copyright and the re-invention of libraries = Libri. 46.vol. 1996. 4.no. 196-200.p. Bibliogr.

A szerzői jog és a könyvtárak újrafelfedezése

Elektronikus könyvtár; Információáramlás; Információtechnológia; Szerzői jog

A számítógépek és más digitális technológiák drasztikusan megváltoztatták a könyvtárakat és azokat a módszereket, ahogy azok az információkat kezelik. A könyvtárak „passzív objektumok raktárából” „ismeretrendszerek hálózatává” válnak. Az új típusú, multimédiára alapuló globális könyvtár mellett a kiadói ipar is gyökeresen megújul. Sajnálatos módon a könyvtárak forradalmi átalakulását nem is annyira a technológiai, mint a jogi korlátozások nehezítik.

A könyvtárosok és a könyvtárak fontos szerepet játszhatnak a digitális szellemi tulajdon szervezőiként és rendelkezésre bocsátóiként (amellett, hogy gondoskodnak az információk elektronikus formátumba való konvertálásáról). Ők képesek a leginkább arra, hogy felbecsüljék valamely információ értékét az egyén vagy intézmény számára. A könyvtárak szerepe létfontosságú a technológiák és az őket értékesítő cégek sikere szempontjából; mintegy a könyvtárosság reneszánsza áll küszöbön. A társadalom fel fogja ismerni, hogy a könyvtári elektronikus források megnövelt értéket képviselnek, és valósággá válik a multimédiás, virtuális könyvtár. Mindehhez arra van szükség, hogy a könyvtár számára jogilag rendezett formában is lehetséges legyen az információhoz és a technológiához való hozzáférés.

A szerzői jogi kérdések a régi, értékes és egyedi gyűjtemények esetében kevesebb gondot jelentenek. A használók számára viszont a friss információk a legérdekesebbek, ezek szerzői jogi védelem alatt állnak és nyilvános terjesztésük szerzői jogi akadályokba ütközik. A szerzői

jog tehát igencsak megnehezíti a virtuális könyvtár létrehozását. A nehézségek a kiadókat és a szerzőket is érintik (pl. kié legyen a digitális terjesztés joga). Közismert, hogy a kiadók számára az elektronikus publikálás igen vonzó, mind költségtakarékossági, mind logisztikai szempontból.

Megváltoztathatók-e a szerzői jogi előírások a közeljövőben, hogy a könyvtárak az információkat formátumukra való tekintet nélkül rendelkezésre tudják bocsátani? Ne csak azok férhesenek hozzá a digitális információkhoz, akik ki tudják fizetni az alkalmankénti használati díjat, és ne csak azok, akik számítógépes ismeretekkel, számítógéppel és hálózati csatlakozással rendelkeznek. A használat bármely formáját pontosan mérni és regisztrálni fogják.

A könyvtárak igyekeznek szerzői jogi kérdésekben megegyezésre jutni a kiadókkal. Együttműködésük mindkét fél számára előnyös: a könyvtárosok rendelkeznek számítástechnikai felhasználói tapasztalatokkal, ismerik az adatbázis-rendszereket, a hálózati forrásokat, tesztelhetik az új termékeket a felhasználók széles körében; a kiadók viszont megismerhetik új termékeik fogadtatását, megtapasztalhatják az elektronikus terjesztés hatását a nyomtatott dokumentumokra.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 325

Oktatás és továbbképzés

97/253

MARCUM, Deanna B.: Transforming the curriculum; transforming the profession = Am.Lib. 27.vol. 1997. 1.no. 35-36, 38.p.

Négy vezető amerikai könyvtáros iskola átalakított oktatási programjának bemutatása

Ésszerűsítés; Könyvtárosképző intézmény; Tanterv, óraterv

A szakemberek általánosan megegyeznek abban, hogy a 21. század könyvtárosai nem

sokban fognak hasonlítani napjaink tipikus könyvtárosára. A könyvtárosi hivatás jövőjére vonatkozó előrejelzések közös elemei a következők: a könyvtárosok „ismeretnavigátorok” lesznek, akik a digitális és az egyéb források területén egyaránt otthonosan mozognak, s a szolgáltatások nem korlátozódnak sem a dokumentumok, sem a könyvtárosok fizikai helyére. A W.K.Kellogg Alapítvány, felismerve az igényt a jövő új szakembertípusa iránt, 1994-ben létrehozta a Human Resources for Information Systems Management (HRISM) programot, amelynek keretében négy amerikai egyetem könyvtáros iskolái kaptak jelentős anyagi támogatást képzési programjaik korszerűsítésére és a jövő igényeihez való igazítására: a University of Michigan, a Drexel University, az University of Illinois/Urbana-Champaign és a Florida State University.

A *University of Michigan* az információs rendszereket állította programjának középpontjába; a könyvtár csak egy példája e rendszereknek. Csökkentette a könyvtárügy irányába való elkötelezettségét, ugyanakkor az információs szakma egyéb szempontjaival egészítette ki programját. A jövő igényeinek megfelelő szakosodás céljából (pl. információs-rendszer menedzsment, ember-gép kommunikáció stb.) új professzorokat toborzott, s új tantárgyakat vezetett be, például: Digitális könyvtárak létrehozása, Digitális erőforrások oktatási és tanulási célokra, Vizuális kommunikáció, Elektronikus kereskedelem stb.

A *Drexel Egyetem* a Kellogg-támogatással az oktatást az információs terület minden szempontjára ki kívánja terjeszteni, így az információ elméleti kérdéseire, az emberi szempontokra, az információs politikákra és folyamatokra, a számítógép-hardverre és -softverre. A tanterv-tervezés során maximálisan figyelembe veszik a munkaerőpiac követelményeit, s létrehoztak egy adatbáziskészítő rendszert a tanrend folyamatos revíziójára. A könyvtáros iskola, amely küldetésének megfelelően a nevét Informatikai és Technológiai Kollégiumra változtatta, egyetlen logikai rendszerbe foglalta az alsóéves képzést, a posztgraduális programokat és a továbbképzést. A programokban egyensúlyra törekedtek a technikai és a humán jártasságok között: a tisztán technikai kurzusok (Osztott számítógépes rend-

szerek és hálózatok, Mesterséges intelligencia, Természetes nyelvi feldolgozás) mellett a számítógéppel segített közös munkavégzésről és az információs rendszerek szociális szempontjairól is tanulhatnak a hallgatók.

A *University of Illinois/Urbana-Champaign* egy új, LEEP3 nevű programot vezetett be, amely a hallgatók számára olyan távoktatási technológiák használatát teszi lehetővé, mint a valós idejű audio, a CUCme-technológia és a Webboard távkonferencia. Ily módon a diploma megszerzését csaknem teljesen függetlenítik az egyetem fizikai helyétől. Egyéb pályázati pénzek felhasználásával bevezették az információs tanácsadók képzését is. Az iskola stratégiáját – a „központ megtartása” mellett – a tanterv jelentős átalakítására való törekvés jellemzi. Szem előtt tartva, hogy a végzett diplomások igen sokféle munkahelyen vállalhatnak munkát, a szakosodással szemben egyre nagyobb hangsúlyt helyeznek a problémára orientált oktatásra.

A *Floridai Állami Egyetem* új, alsóéves programja interdiszciplináris jellegű, és a használat helyezi az előtérbe. Az egyetem oktatási bizottsága felismerte, hogy sok olyan program oktatása már folyik az egyetem egyéb iskoláiban, amelyeket érdemes lenne a könyvtárosképzésbe integrálni; e programokat az érintett intézményekkel együttműködve bevonták a könyvtáros iskola kínálatába. A pályázati támogatáson túlmenően maga az egyetem is sokat áldozott az alsóéves programra: 50 ezer dollárt az alapköltségvetésre, megfelelő kiegészítést az új oktatók fizetésére és 420 ezer dollárt az épület felújítására és új berendezésekre.

Remélhetőleg a Kellogg-támogatást élvező négy élenjáró iskola jó példával szolgál a többi könyvtárosképzési program korszerűsítésére is.

(Novák István)

Táv munka 1996-ban: nemzetközi együttműködéses oktatási anyag, tájékoztatási vállalkozók képzésére

Dokumentálóképzés -felsőfokú; Együttműködés -nemzetközi; Oktatási anyag; Tájékoztatási vállalkozás; Távközlés

1966 őszen az edinburghi Queen Margaret Collage és a koppenhágai Royal School of Librarianship egy nemzetközi, közös tanfolyamot szervezett a posztgraduális hallgatók elektronikus, hálózati környezetben való tanulásának és munkájának az oktatására. A 12-hetes tanfolyam a következő jártasságokra készíti fel a hallgatókat: 1) közös munka és távtanulás; 2) tájékoztatási vállalkozás a nemzeti határokon keresztül. A tanfolyami munka értékelése mindkét intézményben a megfelelő tantárgyak szerint történik, továbbá mindegyik hallgatói csoportnak írásbeli jelentést kell készítenie a táv-vállalkozás jogi, pénzügyi és társadalmi feltételeiről mindkét országban. E dolgozatban, amelynek részben a szakirodalomra, részben a hallgatók saját tapasztalataira kell alapulnia, ismertetik a tájékoztatási vállalkozás előnyeit és hátrányait, s javaslatokat tesznek az ilyen szolgáltatások megtervezésére.

(Autoref. alapján)

Szabványok, normatívák

97/254

WORMELL, Irene – DAVENPORT, Elisabeth: Teleworking 96: an international collaborative learning package for information entrepreneurs = Int.Forum Inf.Doc. 21.vol. 1996. 4.no. 17-20.p.

97/255

NOHR, Holger: Internationale Normenklassifikationen (ICS) = Nachr.Dok. 48.Jg. 1997. 2.no. 87-90.p.

Res. angol nyelven

A szabványok nemzetközi osztályozási rendszere, az ICS

Osztályozási rendszer; Szabvány

Az 1992 óta létező Nemzetközi Szabványosztályozási Rendszer (International Classification for Standards, ICS) megteremtette a szabványok speciális osztályozásának lehetőségét. Az ISO égisze alatti nemzetközi együttműködés eredményeként az ICS a szabványügyi tájékoztatás minden szempontjából jelentőssé vált. A jelen cikk ismerteti az ICS szervezését, szerkezetét és alkalmazásait.

(Autoref.)

97/256

HENZE, Volker – SCHEFCZIK, Michael: Web-Z39.50-Gateway für den DBV-OSI-Verbund. Neue Dienstleistungen im WWW-Angebot Der Deutschen Bibliothek = Bibliotheksdienst. 31. Jg. 1997. 2. no. 250-259. p.

Z39.50-es Web-gateway a Német Könyvtár-egyesület OSI hálózatában. Új szolgáltatások a Deutsche Bibliothek WWW-kínálatában

Gépi információkeresés; Gépi könyvtári hálózat; Online katalógus; Szabvány; Számítógép-hálózat

A DBV-OSI könyvtári rendszereket és információs központokat kapcsol össze. 1996 szeptembere óta a *Danet* cég által kifejlesztett Z39.50 átjáró lehetővé teszi a Deutsche Bibliothek számára, hogy közvetlenül elérhesse a DBV-OSI hálózatot. Ennek feltétele csupán egy Internetre csatlakozó számítógép, amely rendelkezik megfelelő böngészővel (Netscape 2.0 vagy MS-Explorer 2.0). Az átjáró kibővíti a már meglévő lehetőségeket, melyek eddig csak a partner-rendszerek kliensein keresztül működtek.

Az átjáró révén máris közvetlenül elérhető a DBV-OSI-ban részt vevő hálózatok valamennyi ingyenes katalógusa:

- Bibliotheksverbund Bayern (BVB), München
- Deutsches Bibliotheksinstitut (DBI), Berlin
- Die Deutsche Bibliothek (DDB), Frankfurt am Main
- Gemeinsamer Bibliotheksverbund (GBV), Göttingen
- PICA Centrum voor Bibliotheekautomatisering – Union Library System of the Netherlands, Leiden
- Südwestdeutscher Bibliotheksverbund (SWB), Konstanz.

A „globális keresés” megvalósulásával már felmerül a jelenlegi átjáró teljesítményének bővítése is, amire 1997 elején kerül majd sor. 1996 decemberétől a DB ingyen kínálja az oktatási adatbázisokat és a szakinformációs központok szolgáltatásait. A még kidolgozás alatt levő elszámolási rendszer fogja szabályozni a térítéses referenz-adatbázisok elérését (pl. DIMDI, FIZ).

A Z39.50-es web-átjáró nagyon könnyen kezelhető kereső űrlapot kínál, amelybe legfeljebb három keresőkifejezés írható; a beírt adatokat ezután a program átalakítja. A Z39.50-es protokoll lehetővé teszi a lokális szintakszisú keresőkérdések szabványosított formába történő átalakítását, a műveletek elvégzését és a válasz visszaküldését. Támogatja mind a katalógusokban, mind az adatbankokban történő keresést (SEARCH), a keresés eredményének megjelenítését (PRESENT) és az indexlisták szkennelését (SCAN), amelyeket mindig visszafordít eredeti formába. A Z39.50-es szabvány jelenleg a legkifejezettebb protokoll, ha szabványosított kéréseket akarunk különböző adatbázisokhoz továbbítani, és a válaszokat a megszokott formában akarjuk fogadni. Az átjáró tehát nemcsak a DBV-OSI hálózat partner-rendszereinek, hanem minden Z39.50-es szabványt alkalmazó adatbázisnak a közvetlen elérését is biztosítja. Ennek az az előnye, hogy a céladatbázisok struktúrájának változásai nem csökkentik a lekérdező rendszer teljesítőképességét.

A Z39.50-es szabvány mellett döntöttek a ONE [Open Network Europe]-projekt könyvtárai is, a British Library, a helsinki és az oslói egyetemi könyvtár, továbbá a norvég Bibsys, így őket is bevették az átjáró célállomásai közé.

(Murányi Lajos)